

PIRMIEJI PSICHOLOGO KARJEROS ŽINGSNIAI: SU IŠSILAVINIMU SIEJAMI LŪKESČIAI

Vitalija Lepeškienė

Socialinių mokslų daktarė lektorė
Vilniaus universitetas
Socialinio darbo katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. 266 76 10
El. paštas: vilep@delfi.lt

Laima Bulotaitė

Socialinių mokslų daktarė docentė
Vilniaus universitetas
Bendrosios psichologijos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. 266 76 05
El. paštas: laima.bulotaite@fsf.vu.lt

Straipsnyje nagrinėjami būsimų psichologų lūkesčiai, susiję su studijų poveikiu jų asmeniniam ir profesiniam gyvenimui. Tyrimo dalyviai – 48 Vilniaus universiteto psichologijos programos pirmojo kurso studentai. Taikant Q-sort metodiką ir atlikus faktorinę analizę buvo išskirtos keturios studentų grupės, besiskiriančios tuo, kokiose srityse (žinių, įgūdžių, vertybių) ir kokiais lygmenimis (intrapersonaliniu, asmeniniu interpersonaliniu, profesiniu, tarpasmeninių santykių) studentai tikisi įvyksiant pokyčių jiems studijuojant. Nustatyta, kad kai kurie studentai sieja lūkesčius su profesinių įgūdžių įgijimu, kiti studijuodami tikisi geriau suprasti save, išspręsti asmenines problemas, yra respondentų, siekiančių griežtai atskirti asmeninį ir profesinį gyvenimą. Tyrimo rezultatai gali būti naudingi modifikuojant psichologų rengimo programas.

Pagrindiniai žodžiai: *psichologo profesinė karjera, vertybės, lūkesčiai, Q-sort metodika.*

Rinkdamiesi specialybę, visi turi tam tikrų lūkesčių ir kelia sau tam tikrų klausimų – ko aš išmoksiu, ką man tai duos, kur galėsiu pritaikyti savo žinias, koks bus mano statusas visuomenėje įgijus šią profesiją ir pan. Plačiausiai yra tyrinėjama, kodėl pasirenkamos aukštojo mokslo studijos. A. Fall (1999) atlikti tyrimai parodė, kad yra penkios pagrindinės priežastys, nulemiančios sprendimą studijuoti koledže: 1) galimybė gauti geresnį darbą, 2) noras daugiau sužinoti apie dominančius dalykus, 3) siekimas gauti išsilavinimą, kuris užtikrintų sėkmingą karjerą, 4) galimybė daugiau uždirbti, 5) noras įgyti bendrą išsilavinimą ir idėjų vertinimas (cituojuama pagal Landrum and Davis, 2007). Tyrimai rodo, kad studentų su išsilavinimu siejami lūkesčiai ir jų įpras-

minimas laikui bėgant keičiasi. Tradicines su universitetiniu išsilavinimu siejamas vertybes (žinių įgavimas ir jų perdavimas kitiems) mūsų amžiaus pradžioje keičia siekimas išmokti verslumo, įgyti reikšmingą specialybę, užsitikrinti komercinę sėkmę (Pearson and Catterjee, 2004).

Ne tik stojantieji, bet ir visuomenė bei profesinė bendruomenė turi lūkesčių, susijusių su studijomis ir būsimaisiais profesionalais. Reikalavimai profesiniam psichologų pasirengimui išreiškiami universitetų programose ir profesinių organizacijų dokumentuose. Tarptautinė organizacija EFPA, vienijanti daugelio Europos šalių psichologų asociacijas, apibrėžė optimalius profesionalių psichologų rengimo standartus (Optimal Standarts for

Professional Training, 1990). Šie standartai apima, pirma, teorines žinias, antra, įgūdžius bei kompetencijas ir, trečia, gebėjimus atlikti mokslinius tyrimus. Juose taip pat pabrėžiama, jog nacionalinės organizacijos įsipareigoja užtikrinti, kad suteikiamas išsilavinimas atitiktų etikos kodeksų standartus. Šiuose standartuose neužsimenama apie reikalavimus, keliamus psichologo asmenybės ypatumams.

Ir psichologai praktikai, ir mokslininkai diskutuoja apie tai, ar psichologams būtinos tam tikros asmenybės savybės, kokių įgūdžių jiems reikia. W. B. Johnson ir C. D. Campbell (2002) Amerikos psichologų asociacijos (APA) leidžiamame žurnale psichologams pradėjo plačią diskusiją apie tai, ar reikia įvertinti psichologo profesijos siekiančių būsimųjų studentų bei licencijuotų psichologų moralinį bei profesinį tinkamumą. APA etikos kodekse rašoma apie vertybes, susijusias su psichologijos praktika. Straipsnio autoriai pabrėžė, kad šių principų privalo laikytis psichologai profesionalai.

Apie reikalavimus profesionalo asmenybei kalbama pagalbos profesionalo (konsultanto, psichoterapeuto, psichologo, socialinio darbuotojo ir kt.) ir kliento santykių kontekste, pabrėžiant, kad konsultantas pats yra savo darbo įrankis ir padeda klientui ne tiek profesinėmis žiniomis bei įgūdžiais, kiek tuo, koks žmogus jis yra. Čia dažnai cituojama A. Adler frazė: „Gydymo technika turi būti jumyse.“ Daugelis autorių, pradedant klasikais C. Rogers ir R. May, nurodo, kokiomis asmeninėmis savybėmis turi pasižymėti profesionalas, kad jo klientas galėtų keistis norima linkme. Įvardijamos įvairios pageidaujamos asmenybės savybės: empatiškumas, besąlygiška pagarba (Ro-

gers, 1951, 1969), domėjimasis žmonėmis, nuoširdumas, gebėjimas atsiriboti nuo išankstinių nuostatų, nevertinti (May, 1967), atvirumas savo jausmams ir gebėjimas juos priimti, savęs įsisąmoninimas, savo vertybių ir įsitikinimų pažinimas neprimetant jų kitiems, savų lūkesčių realistiškumas (George and Cristiani, 1990).

Norvegų mokslininkas R. Kvalsund (1998; Allgood and Kvalsund, 2005), savo darbuose daug dėmesio skyręs pagalbos profesionalų asmenybei ir savęs pažinimui, nenurodo konkrečių ypatumų, kuriais turėtų pasižymėti efektyvus profesionalas, tačiau teigia, kad apie profesionalumą galima kalbėti tik siejant jį su asmenybe. Jo požiūriu, asmeninė profesionalumo dimensija visada, sąmoningai ar ne, yra bet kokio profesinio veiksmo dalis. „Profesionalus veiksmas tampa nuoširdžiu tik tada, kai jis asmeniškias, t. y. atitinka mano vertybes [...]. „Tikras“ profesionalumas yra asmenybės profesionalumas“ (Allgood and Kvalsund, 2005, p. 133). Šis požiūris pasižymi integracija: jis neatskiria profesinio žinojimo, įgūdžių nuo asmenybės, o apima visas šias dimensijas, pripažindamas jų vienovę.

Apie darbo, profesinės veiklos prasmę plačiai rašė V. Frankl, bet kokį darbą laikęs svarbiausia „erdve“, kurioje skleidžiasi kūrybos vertybės. Jis teigė, kad „darbas – itin gera dirva, susiejanti individo ypatingumą su bendruomene ir taip suteikianti jam prasmę ir vertę“ (2007, p. 169). J. L. Kernes ir R. T. Kinnier (2008) tyrinėjo, kaip psichologai supranta savo asmeninio ir profesinio gyvenimo prasmę. Kaip teigia autoriai, į psichologus besikreipiantys klientai dažnai būna praradę gyvenimo tikslų ir prasmės pajautimą ir ieško profesionalios pagalbos, kad jį atgautų. Nuolat su šia problema susi-

duriantys psichologai neišvengiamai patys sau užduoda klausimą apie gyvenimo ir darbo prasmę. Tad prasmės klausimas yra svarbi psichologo kasdieninio gyvenimo dalis. Tyrime dalyvavo 175 profesionalūs psichologai, dirbantys akademinį ar klinikinį darbą. Respondentai atsakė į atvirą klausimą: „Kas jums psichologo darbe visų svarbiausia?“ ir užpildė du klausimynus: Asmeninės prasmės (*Personal Meaning Profile*) ir Gyvenimo prasmės (*Meaning in Life Questionnaire*). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad visi respondentai laiko savo darbą prasmingu. Psichologai dažniausiai apibrėžia gyvenimo prasmę kaip galėjimą mylėti, padėti kitiems ir juos užjausti, o vertindami asmeninio gyvenimo prasmingumą, pirmiausia įvardija šiuos gyvenimui prasmę suteikiančius dalykus: intymius santykius, šeimą, draugystę, pagalbą kitiems, darbą. Svarbiausiais dalykais psichologo darbe respondentai laikė pagalbą kitiems pajusti pasitenkinimą gyvenimu, vadovavimą, buvimą socialinių pokyčių veiksmu bei mentoriumi, bendrumą su kitais žmonėmis, galėjimą įnešti į psichologiją reikšmingą ilgalaikį indėlį. Šių veiksnių svarba atskiriems respondentams skyrėsi ir priklausė nuo to, kokią darbą – akademinį ar klinikinį – jie dirba (Kernes and Kinnier, 2008).

Nemažai diskutuojama ir kitu klausimu – ar psichologams būtinos tam tikros asmenybės savybės, savęs pažinimas ir tam tikri įgūdžiai yra įgyjami profesinės praktikos metu, ar šie dalykai turi būti pabrėžiami jau rengiant psichologus aukštosiose mokyklose. Apie dėmesio asmenybei būtinumą rengiant profesionalius psichologus kalba daugelis tyrėjų. E. Allgood ir R. Kvalsund (2005) pabrėžia, kad rengiant psichologus būtų svarbu skirti dėmesį „asmeninei pro-

fesionalumo dimensijai“, perteikiant asmeninio ir profesinio gyvenimo integracijos nuostatas. T. V. Dorošenko (2007), tyręs įvairius psichologijos studentų empatijos aspektus, nustatė, kad nemaža dalis studentų stokoja vidinės empatijos (šis empatijos tipas suprantamas kaip individo gebėjimas išklaudyti, sužadinti kitų norą išsipasakoti). Autorius kelia klausimą apie būsimų psichologų profesinę atranką ir siūlo empatijos ugdymo priemones jau studijuojantiems. G. S. Kožuchar ir A. N. Petrova (2006) taip pat pabrėžia, kad, rengiant psichologus, būtina paruošti specializuotas programas, skirtas formuoti ir plėtoti tolerantiškas nuostatas ir elgesio būdus, didinti empatiją bei pozityvias nuostatas bendraujant.

Dar vienas klausimas, dėl kurio plačiau diskutuojama, – asmeninių vertybių įsisąmoninimas, gebėjimas jas derinti su visuomenės ir profesijos vertybėmis. Kai kurių autorių nuomone, asmeninės profesionalų vertybės kartais skiriasi nuo visuomenės vertybių ir tų, kuriomis vadovautis reikalauja profesijos ypatumai. Svarbu, kad profesionalas tai įsisąmonintų, todėl siūloma jau studijų metu padėti studentams pažinti profesijos vertybes, susieti asmenines bei profesines vertybes su visuomenės vertybių struktūra (Mintz et al., 2009).

Taigi yra nemaža tyrimų, skirtų įvairiems psichologų profesinės karjeros etapams tyrinėti, profesionalų asmeninėms savybėms atskleisti. Mažiausiai tyrinėtas pirmasis tapsmo profesionalu etapas – studijų pradžia. Mažai žinoma ir apie tai, kaip psichologijos studijų programos studentai įsivaizduoja savo būsimą profesiją, studijų įtaką savo asmeniniam gyvenimui. Šio **tyrimo tikslas** – išsiaiškinti, kokių lūkesčių dėl studijų įtakos asmeniniam ir profesiniam

gyvenimui turi psichologijos studijas pasirinkę pirmakursiai.

Metodika

Tyrimo dalyviai. Tyrime dalyvavo 48 Vilniaus universiteto psichologijos programos bakalauro pirmojo kurso studentai, iš jų 41 moteris ir 7 vyrai.

Įvertinimo būdas. Tyrime buvo naudojama Q-sort principais ir metodu, plačiai taikomu mokant ir konsultuojant (Allgood, 1995, 1999; Allgood and Kvalsund, 2003, 2005; Allgood et al., 2008), leidžiančiu atskleisti subjektyvų respondentų patyrimą. Šis tyrimo metodas, imtas taikyti W. Stephenson (1953) ir vėliau plačiai aprašytas bei išplėtotas S. R. Brown (1980), yra tarsi tiltas tarp kokybinio ir kiekybinio tyrimo. Esminis jo ypatumas – dėmesys subjektyvumui ir galimybė jį išreikšti kiekybiškai, apskaičiuojant koreliacijas ir suskirstant respondentus į turinčių panašius požiūrius grupes. Q-sort (teiginių rikiavimo) metodas suteikia pagrindą sisteminaam subjektyvumo tyrinėjimui. S. R. Brown (1993) pabrėžia, kad šis tyrimo metodas nereikalauja didelio respondentų skaičiaus ir padeda išskirti subjektyvių požiūrių, nuomonių, skonių, įsitikinimų grupes. Siekiant tyrimo tikslo, sukuriama teiginių rinkinys. Apsvarsčius tyrimo sritį, suformuluojami teiginiai, kuo plačiau atspindintys galimus požiūrius į tiriamą objektą. Teiginiai gali apibūdinti skirtingus tiriamo reiškinių aspektus (sritis, lygmenis). Pavyzdžiui, E. Allgood ir bendraautorai (2008), tyrinėję humanistinio – egzistencinio konsultavimo programos poveikį studentams, išskyrė tris poveikio lygmenis (privatų, profesinį bei asmeninį) ir keturias vertybių sritis (visybiškumas,

pasirinkimas, įsisažmoninimas ir dalijimasis). Kiekvienai sričiai ir (ar) lygmeniui parenkamas vienodas teiginių skaičius.

Respondentams pateikiami ant atskirų kortelių surašyti teiginiai, kuriuos jie turi surikiuoti ir išdėlioti tam tikroje schemoje, atspindinčioje kvazinormalų pasiskirstymą. Manoma, kad kraštutinėse pozicijose (+5, -5, +4, -4) atsidūrę teiginiai sukelia tiriamiesiems stiprias emocines reakcijas, o neutralioje zonoje (0, +1, -1) esantys teiginiai atspindi nuostatas, kurios tarsi savaime suprantamos ir nesužadina emocinių reakcijų. Rikiuodami teiginius tiriamieji išreiškia subjektyvų požiūrį, o gauti rezultatai pirmiausia kiekybiškai analizuojami naudojant koreliacijas ir faktorius, vėliau – interpretuojami.

Teiginių rinkinys. Respondentams rikiuoti buvo pateiktas 48 teiginių rinkinys. Teiginiai buvo suformuluoti remiantis trimis šaltiniais. Pirma, bandomojo tyrimo metu psichologijos specialybės bakalauro studijų ketvirtojo kurso studentams buvo užduotas atviras klausimas, kokių asmeninių lūkesčių dėl studijų jie turėjo pasirinkdami psichologijos specialybę. Į šį klausimą respondentai atsakė raštu, jų atsakymais buvo pasiremta formuluojant kai kuriuos teiginius. Antra, buvo remiamasi profesine literatūra apie pagalbos profesionalų asmenybės raidą ir profesinį tobulėjimą bei vertybes (Skovholt, 2001; Skovholt and Jennings, 2004; Allgood and Kvalsund, 2005). Trečia, į rinkinį buvo įtraukti teiginiai, atspindintys kasdieniniame gyvenime pasireiškiančias nuostatas dėl psichologų asmenybės ypatumų, psichologijos studijų poveikio žmogui ir pan. Studentų lūkesčius atspindintys teiginiai buvo formuluojami atsižvelgiant į dvi dimensijas. Pirmoji – lygmuo, kuriuo reiškiasi tikėtini

ar numatomi pokyčiai. Buvo išskirti keturi lygmenys: a – intrapersonalinis, b – asmeninis-interpersonalinis (santykiai su šeima, artimaisiais), c – profesinis bei d – tarpasmeninių santykių platesnėje aplinkoje. Lygmenys buvo pasirinkti atsižvelgiant į literatūrą ir apibendrinant iš minėtų teiginių rinkimo šaltinių gautą informaciją. Antroji dimensija – sritis, kurią gali paveikti psichologijos studijos. Čia išskirtos trys sritys: e – žinios, f – vertybės, g – įgūdžiai. Sričių pasirinkimą lėmė bendrieji mokymo tikslai (žinios ir įgūdžiai) ir tai, kad pagalbos profesionalų darbas vyksta vertybių kontekste, jį reguliuoja psichologo etikos kodeksas. Teiginių formulavimo modelis pateiktas 1-oje lentelėje.

Taip buvo gauta 12 grupių ir kiekvienai jų parinkta po 4 teiginiai. Iš viso buvo suformuluoti 48 teiginiai (žr. priedą). Teiginiai buvo surašyti atskirose kortelėse. Respondentų buvo prašoma surikiuoti teiginiai pagal sutikimo su jais laipsnį, atsakant į klausimą „*Kaip, jūsų nuomone, studijos paveiks jus, jūsų būsimą profesinį ir asmeninį gyvenimą?*“ Atsakymus buvo prašoma surašyti į pateiktą atsakymų lapą (lentele).

Duomenų tvarkymas. Buvo atlikta gautų rezultatų faktorinė analizė taikant Q-sort faktorių analizės programą, versija 2.11 (Schmolck, 2002). Faktorinė analizė tyrinėja koreliacijų matricą, įvertina, kiek

esmingai besiskiriančių požymių išryškėja, ir juos sujungia į atskirą faktorių. Taip pat nustatomi teiginiai, reikšmingai skiriantys vieną faktorių nuo kitų. Toliau atliekama kokybinė duomenų analizė.

Tyrimo rezultatai

Atlikus tyrimo rezultatų faktorinę analizę, išryškėjo respondentų lūkesčių pasiskirstymas į 4 nepriklausomus faktorius, apimančius 40 tiriamųjų (83 proc.). Pirmasis faktorius – 4 (10,0 proc.), antrasis – 15 (37,5 proc.), trečiasis – 8 (20,0 proc.), ketvirtasis – 13 (32,5 proc.) tiriamųjų. 2-oje lentelėje pateikiama respondentų faktorių matrica.

Iš 3-ios lentelės matome, kad faktoriai ryškiai skiriasi. Ypač skiriasi tarpusavyje 2-as ir 3-ias bei 3-ias ir 4-as faktoriai – tarp jų koreliacija neigiama. Panašesni tarpusavyje yra 2-as ir 4-as faktoriai. Tik du teiginiai (6-as ir 25-as) nediferencijavo nė vienos faktorių grupės. Todėl galima teigti, kad buvo suformuluoti teiginiai, atspindintys skirtingus lūkesčius ir leidžiantys tyrime išskirti grupes, turinčias skirtingus lūkesčius.

Kiekvieną faktorių sudaro grupė žmonių, kurių požiūris į tai, kaip studijos gali paveikti jų asmeninį bei profesinį gyvenimą, panašūs. Taigi, toliau vietoj sąvokos „faktorius“ vartosime sąvoką „grupė“.

1-ame pav. pateikiamas pirmosios grupės respondentams būdingas teiginių surikiavi-

1 lentelė. Teiginių formulavimo modelis

Lūkesčių lygmuo Lūkesčių sritis	a – intrapersonalinis	b – asmeninis interpersonalinis	c – profesinis	d – tarpasmeninių santykių
e – žinios	Ae	Be	Ce	de
f – vertybės	Af	Bf	Cf	df
g – įgūdžiai	Ag	Bg	Cg	dc

2 lentelė. Respondentų faktorių matrica

<i>Faktoriaus Nr.</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
<i>Respond. Nr.</i>				
10	0,5169			
11	0,3859			
12	0,4885			
37	0,5297			
3		0,6183		
13		0,5323		
17		0,4941		
18		0,5885		
23		0,5339		
25		0,8126		
26		0,4949		
27		0,6033		
30		0,3258		
31		0,6576		
33		0,6148		
40		0,6995		
44		0,6530		
46		0,4877		
48		0,4381		
2			0,6071	
5			-0,6708	
28			0,3160	
32			0,3860	
36			-0,6696	
41			0,4764	
42			0,6637	
47			0,4550	
1				0,4945
6				0,5146
9				0,5146
15				0,6593
16				0,5119
19				0,3903
20				0,5188
21				0,8325
24				0,5532
38				0,5900
39				0,5529
43				0,6470
45				0,4286
Paiškina duomenų sklaidos (proc.)	6	16	9	13

3 lentelė. Koreliacijos tarp faktorių

Faktoriai	1	2	3	4
1	1,0000	0,2596	0,1481	0,2047
2	0,2596	1,0000	-0,0079	0,4698
3	0,1481	-0,0079	1,0000	-0,1918
4	0,2047	0,4698	0,1918	1,0000

mas. Paryškinti numeriai teiginių, reikšmingai išskiriančių aptariamą grupę iš kitų.

Kaip matome iš teiginių surikiavimo, akivaizdžiausia šiai grupei būdinga tendencija – žinių kaip vieno iš profesionalumo komponentų svarbos neigimas. Respondentai kategoriškai nesutinka su šiais teiginiais: „Žinios – svarbiausias profesionalumo aspektas, todėl jų įgijimas – esminis studijų tikslas“ (46-as teiginys) ir „Profesinės žinios – svarbiausia, ko tikiuosi iš studijų“ (19-as teiginys). Ryškios emocinės respondentų reakcijos (-5) susilaukė teiginys „Naivu tikėtis, kad studijos padės geriau suprasti tuos, kuriuos labiausiai myliu“ (38-as teiginys). Tai byloja, kad respondentai studijuojant įgyjamas žinias sieja su galimybe efektyviau bendrauti su artimaisiais, bet ne su profesine veikla.

Šios grupės respondentams svarbios visuomenės problemos. Viliamasi, kad studijuojant įgytas žinias bus galima pri-

taikyti sprendžiant aktualias visuomenės problemas (42-as teiginys) ir bendraujant su platesnės aplinkos žmonėmis (30-as teiginys). Jie pripažįsta, kad vienas svarbiausių lūkesčių dėl studijų yra noras geriau pažinti kitus žmones (8-as teiginys).

Respondentai tvirtai sutinka su teiginiu „Psichologijos žinių yra linkę siekti tie, kuriems patiems reikia pagalbos. Iš dalies tai tinka ir man“ (13-as teiginys). Pritarimas tam teiginiui dera su trimis kitais taip pat įvertintais +3 skilties teiginiais, orientuotais į intrapersonalinių lygmenį:

(10-as teiginys) „Kartais man atrodo, kad savęs nesuprantu. Tikiuosi, kad studijuojant įgyjamos žinios padės išsiaiškinti kai kuriuos mano elgesio motyvus.“

(12-as teiginys) „Studijuodamas norėčiau išmokyti rūpintis savo vidiniu gyvenimu.“

(23-ias teiginys) „Žinau, kad manyje gausu vidinių prieštaravimų. Norėčiau, kad įgyjamos žinios padėtų pasiekti vidinę darną.“

Visiškai nesutinku						Visiškai sutinku				
-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
38	19	1	11	14	4	6	2	10	8	30
46	20	31	16	17	36	7	3	12	13	42
	22	5	29	18	28	9	15	23	32	
		45	33	34	39	25	24	44		
			43	35	40	26	21			
				37	41	27				
					47					
					48					

1 pav. Pirmosios grupės respondentų teiginių surikiavimas

<i>Visiškai nesutinku</i>						<i>Visiškai sutinku</i>				
-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
18	13	10	4	2	3	9	8	5	1	30
31	20	22	23	11	6	14	24	17	15	32
	38	39	34	12	7	26	28	25	48	
		41	45	33	16	27	44	40		
			47	35	19	36	46			
				37	21	43				
					29					
					42					

2 pav. Antrosios grupės respondentų teiginių surikiavimas

Šių teiginių pasirinkimas rodo respondentų pasirengimą pasinaudoti įgyjamomis žiniomis ir įgūdžiais saviugdai, keitimuisi, asmenybės augimui.

Neutralioje zonoje svarbiausi šią grupę išskiriantys teiginiai (18-as, 47-as ir 48-as), susiję su vertybėmis. Galima teigti, kad šios grupės respondentai vertybes laiko savaime suprantamu dalyku, tarsi sudarančiu foną kitiems, emociškai labiau nuspalvintiems lūkesčiams dėl studijų.

Pirmajai grupei studijos – tai kelias į geresnį kitų ir savęs pažinimą, galimybė keistis kaip asmenybei, siekti vidinės darnos, o tapimas profesionalu nesiejamas su žinių įgijimu. Tai, kas būdingiausia šiai grupei išsakant savo lūkesčius dėl būsimos profesijos ir išskiria ją iš kitų, apibendrinome

dviem sakiniais – „*Ne žinios svarbiausia. Noriu suprasti save ir tobulėti*“.

2-ame pav. pateikiamas antrosios grupės respondentams būdingas teiginių surikiavimas.

Šiai grupei būdingas įgūdžių reikšmės įvairiose srityse pripažinimas. Tai iliustruoja šie teiginiai:

(30-as teiginys) „*Mokėjimas klausytis ir kiti profesiniai įgūdžiai gali padėti ne tik dirbant su klientais, bet ir bendraujant su platesnės aplinkos žmonėmis*“ (+5).

(1-as teiginys) „*Studijuojant man svarbu įgyti konkrečių profesinių įgūdžių, padėsiančių tapti efektyviu profesionalu*“ (+4).

(5-as teiginys) „*Noriu universitete išsiugdyti profesinius įgūdžius, kad pradėjęs (-usi) dirbti žinočiau, ką ir kaip daryti, nejausčiau bejėgiškumo*“ (+3).

<i>Visiškai nesutinku</i>						<i>Visiškai sutinku</i>				
-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
4	18	15	17	2	1	3	11	10	12	23
47	39	20	19	9	5	16	21	29	13	31
	48	35	22	14	6	24	26	40	34	
		42	33	27	7	25	30	43		
			38	44	8	32	37			
				45	28	36				
					41					
					46					

3 pav. Trečiosios grupės respondentų teiginių surikiavimas

(25-as teiginys) „Norėčiau įgyti igūdžių dirbti su individualais ir grupėmis“ (+3).

(40-as teiginys) „Man svarbu ne tik įgyti teorinių žinių, bet ir išmolti savidrausmės, savireguliacijos igūdžių“ (+3).

Respondentai nededa vilčių į tai, kad studijos pagerins jų santykius su artimaisiais žmonėmis:

(18-as teiginys) „Žmogus arba vertina santykius su artimaisiais, arba ne, ir jokie mokslai negali to pakeisti“ (-5).

(20-as teiginys) „Vargu ar profesiniai igūdžiai gali padėti spręsti konfliktus su artimaisiais“ (-4).

(38-as teiginys) „Naivu tikėtis, kad studijos padės geriau suprasti tuos, kuriuos labiausiai myliu“ (-4).

Antra vertus, patys respondantai jaučiasi patenkinti savimi ir keistis nenorėtų:

(31-as teiginys) „Tiesą sakant, aš nelabai sau patinku. Manau, studijuojant igjami igūdžiai gali man padėti keistis norima linkme“ (-5).

(13-as teiginys) „Žinau, kad psichologijos žinių linkę siekti tie, kuriems patiems reikalinga pagalba. Iš dalies tai tinka ir man“ (-4).

Neutraliai antrosios grupės respondantai vertino teiginius, susijusius su žiniomis (19-as ir 43-ias teiginys). Tai byloja, kad šios grupės respondantai igjamas žinias laiko

savaime suprantamu dalyku, kuris nesužadina ryškesnės emocinės reakcijos.

Apibendrinus galima teigti, kad svarbiausia šiai grupei – igyti profesinių igūdžių, kurie, kaip tikimasi, padės ir efektyviai dirbti, ir bendrauti su artimaisiais – „**Man nėra reikalo keistis. Svarbiausia – igyti profesinius igūdžius**“.

Trečiosios grupės respondentų teiginių surikiavimas pateiktas 3-iaame pav.

Šią grupę iš kitų išskiria ryški orientacija į intrapersonalinę lygmenį. Respondantai sieja savo lūkesčius su vidiniais pokyčiais:

(23-ias teiginys) „Žinau, kad manyje gausu vidinių prieštaravimų. Norėčiau, kad igjamos žinios padėtų rasti vidinę darną“ (+5).

(31-as teiginys) „Tiesą sakant, aš nelabai sau patinku. Manau, studijuojant igjami igūdžiai gali man padėti keistis norima linkme“ (+5).

(4-as teiginys) „Nemanau, kad studijos universitete gali paveikti mano savosios vertės pajautimą“ (-5).

(12-as teiginys) „Studijuodama(s) norėčiau išmolti rūpintis savo vidiniu gyvenimu“ (+4).

(13-as teiginys) „Žinau, kad psichologijos žinių linkę siekti tie, kuriems patiems reikalinga pagalba. Iš dalies tai tinka ir man“ (+4).

(34-as teiginys) „Labiausiai norėčiau igyti igū-

Visiškai nesutinku						Visiškai sutinku				
-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
2	9	22	13	4	5	7	1	20	33	17
41	11	29	15	10	6	8	3	24	36	32
	31	43	16	12	14	18	21	39	48	
		47	19	23	27	28	25	44		
			34	26	35	38	30			
				45	37	40				
					42					
					46					

4 pav. Ketvirtosios grupės respondentų teiginių surikiavimas

džiu, kurie man padėtų geriau kontroliuoti savo jausmus“ (+4).

(10-as teiginys) „Kartais man atrodo, kad savęs nesuprantu. Tikiuosi, kad studijuojant įgyjamos žinios padės išsiaiškinti kai kuriuos mano elgesio motyvus“ (+3).

(40-as teiginys) „Man svarbu ne tik įgyti teorinių žinių, bet ir išmokti savidrausmės, savireguliacijos įgūdžių“ (+3).

(35-as teiginys) „Man brangios tos vertybės, kurias turiu, ir nenorėčiau, kad šioje gyvenimo srityje kas nors keistuši“ (-3).

Teiginių įvertinimas rodo, kad šiai grupei priklausantys respondentai nepatenkinti savimi, tačiau atviri asmeniniam patyrimui ir tikisi, kad studijos padės jiems keistis, siekti vidinės darnos. Tuo ši grupė panaši į pirmąją. Tačiau, kitaip nei pirmajai, trečiajai respondentų grupei profesiniai įgūdžiai ir žinios apskritai nesvarbios, o studijos visiškai nesiejamos su pasirengimu būsimai profesinei veiklai. Neutraliai šie respondentai reagavo į teiginius, susijusius su profesiniais įgūdžiais (1-as ir 27-as teiginys), žiniomis (9-as teiginys), darbe įgyvendinamomis vertybėmis (32-as ir 44-as teiginys). Šiai grupei būdingus lūkesčius apibendrinome taip: „**Kokiu tapsiu profesionalu – nesvarbu, svarbu išspręsti savo problemas.**“

Ketvirtosios grupės respondentų teiginių surikiavimas pateiktas 4-ame pav.

Ketvirtajai grupei būdinga ryški tendencija griežtai atskirti asmeninį ir profesinį gyvenimą. Respondentų požiūrį aiškiai nuskaido šie teiginiai:

(17-as teiginys) „Man atrodo labai svarbu atskirti darbą ir profesinį gyvenimą, su artimaisiais būti savimi, o ne atlikti kažkokį vaidmenį. Tikiuosi, kad man pavyks profesinius įgūdžius taikyti tik darbe, o ne šeimoje“ (+5).

(2-as teiginys) „Profesinės žinios man svarbios ir todėl, kad leis man padėti artimiesiems įveikti jų problemas“ (-5)

(41-as teiginys) „Tikiuosi, kad mokantis įgytos žinios padės man išsiaiškinti savo santykius su šeimos nariais“ (-5).

(33-ias teiginys) „Artimiausius žmones galime pažinti ir suprasti jų nuoširdžiai klausydamiesi, o ne taikydami tai, ką sužinome kaip profesionalai“ (+4).

(11-as teiginys) „Manau, kad universitete įgyjami įgūdžiai padės man rasti geriausius elgesio būdus bendraujant su šeima ir artimaisiais“ (-4).

Kitas ypatumas, išskiriantis šią grupę, – vertybių pabrėžimas, ryškiausiai atsispindintis 32-ame teiginyje: „**Aš sieju profesionalumą su pagarba kitų žmonių vertybėms, net jei jos ryškiai skiriasi nuo mūsų**“ (+5). Šią tendenciją patvirtina ir kiti teiginiai:

(48-as teiginys) „Kad ir kas vyktų mano profesiniame gyvenime, šeima man bus svarbiausia vertybė“ (+4).

(24-as teiginys) „Pagarba vieni kitų vertybėms labai svarbi mano santykiams su artimaisiais žmonėmis ir aš noriu jų išsaugoti“ (+3).

(39-as teiginys) „Santykiai su žmonėmis priklauso nuo to, kiek mes vertiname kitus ir pagarbiai su jais elgamės, tačiau to vargu ar galima išmokti studijuojant“ (+3).

(44-as teiginys) „Pagarba žmogui visada buvo viena iš esminių mano vertybių, ir niekas to nepakeis“ (+3).

(22-as teiginys) „Pagalbos profesionalas turi rinktis kitokias nei daugumos vertybes, ir studijos turi kreipti ta linkme“ (-3).

(47-as teiginys) Žmogaus ir profesionalo vertybės – vienas ir tas pat, todėl nemanau, kad studijos kaip nors pakeistų mano vertybių supratimą“ (-3).

Šiuose teiginiuose atsispindi pagarbos žmogui kaip svarbiausios vertybės iškelimas, taip pat poreikis išsaugoti nepaveiktas jau turimas vertybes.

Neutralioje zonoje šią grupę diferenciuoja teiginiai, susiję su žiniomis ir galimybe pasinaudoti jomis pažįstant save (10) ir kitus (26, 38). Respondentai nesieja studijuojant įgyjamų žinių su galimybe keistis patiems ar keisti santykius su artimaisiais. Tai dar kartą patvirtina jų poreikį atskirti asmeninį gyvenimą ir profesinę veiklą.

Taigi griežta riba tarp asmeninio ir profesinio gyvenimo ir siekimas išsaugoti turimas vertybes – esminiai ketvirtosios grupės ypatumai, kuriuos apibendrintai išreiškėme taip: „*Pagarba žmogui – esminė vertybė. Darbas sau, asmeninis gyvenimas – sau.*“

Rezultatų aptarimas

Kaip parodė tyrimas, pirmakursių studentų įsivaizdavimas apie tai, kaip būsimos studijos paveiks jų asmeninį gyvenimą bei būsimą profesinę veiklą, yra skirtingas. Pagal turimus lūkesčius studentai susiskirstė į keturias grupes.

Nemažos dalies studentų (37,5 proc.) lūkesčiai pirmiausia siejasi su profesinių įgūdžių įgijimu, o asmeninei profesionalumo dimensijai jie reikšmės neteikia (antroji grupė). Noras padėti – vienas iš dažniausių pagalbos profesijų, tarp jų ir psichologijos, rinkimosi motyvų. T. M. Skovholt (2001) ir T. M. Skovholt ir L. Jennings (2004), tyrinėję pagalbos profesionalų asmenybės ir profesinę raidą, rašo: „Koks žmogus, siekiantis padėti kitiems, nenori imtis profesijos, kuria užsiimant pastangos atneš stebuklingų rezultatų?“ (2004, p. 21). Šis noras skatina daug ir nuosekliai mokytis, tačiau gali lemti ir nusivylimą, kad nepasiekiami laukiamų rezultatų. Tai gali tapti ir perdegimo šaltiniu.

Dešimtadalis mūsų tirtų studentų aktyviai neigia profesinių žinių įgijimo reikšmę mokantis universitete ir studijas sieja pirmiausia su galimybe pažinti, suprasti save ir tobulėti kaip asmenybei (pirmoji grupė). Penktadalis būsimų psichologų (20 proc.) apskritai nesieja studijų su pasirengimu profesinei veiklai ir į mokymąsi universitete žiūri tik kaip į galimą išspręsti asmenines problemas (trečioji grupė). Tiek psichologai, tiek kiti pagalbos profesionalai daug diskutuoja bandydami atsakyti į klausimą, ar geras psichologas gali būti tik tas, kuris yra pats kentėjęs, turėjęs problemų, ar, priešingai, tik nepatyręs gyvenimo sunkumų, nelaimių nepalietas, palankiomis psichologinėmis sąlygomis, darnioje šeimoje užaugęs asmuo gali juo tapti. C. G. Jungas (2000) aprašė „sužeisto gydytojo“ archetipą, ir šis terminas tapo plačiai aptariamas psichoterapeuto ir kliento santykių kontekste. T. M. Skovholt ir L. Jennings (2004) irgi pabrėžia, kad būtent patiriami stresai, konfliktai šeimose reikalauja išsiugdyti gebėjimą padėti kitiems ir asmeninį atsparumą. Sėkmingo problemų įveikimo patirtis suteikia pasitikėjimo savo gebėjimu įveikti sunkumus ir žadina norą padėti kitiems. Tai dažnai tampa profesijos pasirinkimo motyvu. Taigi, mūsų tiriamųjų savo problemų pripažinimas ir noras jas spręsti studijuojant neturėtų būti vertinamas kaip nebrandus ar netinkamas motyvas studijuoti psichologiją.

Psichologams dažniau nei kitų profesijų atstovams gali kilti profesinio ir asmeninio gyvenimo atskyrimo klausimas. Trečdalis mūsų tyrime dalyvavusių būsimų psichologų (32,5 proc.), laikydami pagarbą žmogui svarbiausia vertybe, norėtų griežtai atskirti šias gyvenimo sritis. Pagalbos profesiona-

lo asmeninio gyvenimo ir darbo veiklos santykis yra gana sudėtingas. Viena vertus, svarbu, kad profesionalas mokėtų atsiriboti nuo klientų problemų, „palikti jas darbo kabinete“. Antra vertus, studijuojant įgytas žinias, įgūdžius, o vėliau ir dirbant įgyjamą patyrimą žmogus neišvengiamai panaudoja kasdieniniame gyvenime (bendraudamas su draugais, artimaisiais, rinkdamasis elgesio su savo vaikais būdus ir pan.). Kaip teigia J. A. Kottler (2003), tokie darbe taikomi įgūdžiai kaip lankstus problemų sprendimas, empatiškas klausymasis yra neįkainojami bendraujant su žmonėmis kasdieniniame profesionalo gyvenime. Galima teigti, kad studijų ir profesinio patyrimo poveikis psychologams yra didesnis nei žmonės tai įsisąmonina, todėl profesinio ir asmeninio gyvenimo atskyrimas visada yra tik santykinis.

Mūsų respondentų lūkesčiuose dėl studijų įtakos asmeniniam ir profesiniam gyvenimui atsispindi profesijos pasirinkimo motyvai. Kai kurių autorių nuomone (Skovholt and Jennings, 2004), motyvai, skatinantys pasirinkti pagalbos profesijas, ne visada tiesiogiai susiję su būsima profesine veikla kaip tokia. Šie autoriai skiria „funkcionalius“ ir „disfunkcinius“ profesijos rinkimosi motyvus. Pirmieji paprastai esti įsisąmoninti, o jų turinį nusako žodžiai – „noras padėti žmonėms“. „Disfunkciniai“ motyvai dažniausiai neišsąmoninti ir reiškiasi kaip poreikis tęsti derybininko vaidmenį savo tėvų šeimoje, kompensuoti vaikystės praradimus ir pan. Būtent šie motyvai dažnai ir paskatina rinktis pagalbos profesionalo, tarp jų ir psichologo, profesiją. Kai kurie mūsų tyrimo dalyviai irgi tikėjosi, kad įgyjamas žinias bei įgūdžius pritaikys savo šeimos nariams. Tapimo profesionalu pirmajame

etape svarbu įsisąmoninti motyvus, kurie paskatino rinktis profesiją ir darė įtaką studijoms. Manome, kad rengiant būsimuosius psichologus būtų prasminga skirti dėmesį savo profesijos pasirinkimo motyvų įsisąmoninimui.

Lietuvoje psichologų karjera, o ypač pirmieji jos žingsniai, nesulaukė pakankamo tyrėjų dėmesio. Mūsų tyrimo rezultatai, kurie atskleidė pirmakursių psichologų lūkesčius dėl studijų įtakos asmeniniam bei profesiniam gyvenimui, gali būti naudingi psichologijos studijų programos dėstytojams. Tyrimas parodė, kad nemažai studentų – būsimų psichologų – iš studijų tikisi ne vien žinių ir įgūdžių, bet ir asmeninio patyrimo, padėsiančio „išsiaiškinti“ savo elgesio motyvus, „išspręsti vidinius prieštaravimus“, „padėti keistis norima linkme“ ir pan. Tai įrodo, kad psichologijos studijų programos turi būti orientuotos ne vien į žinias bei profesinius įgūdžius, bet ir į asmeninį patyrimą, savižiną, vertybes.

Mes tyrėme tik pirmuosius psichologo karjeros žingsnius – studijų pradžią. Manytume, kad būtų įdomu patyrinti tolesnę psichologų lūkesčių dėl profesijos raidą.

Šiame tyrime bene pirmą kartą Lietuvoje panaudota Q-sort metodika. Ji padėjo atskleisti, kaip respondentai pasiskirsto į grupes pagal subjektyvius lūkesčius, susijusius su studijų poveikiu jų asmeniniam ir profesiniam gyvenimui. Tyrimas parodė šios metodikos taikymo karjeros lūkesčiams atskleisti galimybes ir perspektyvas.

Išvados

1. Psichologijos studijų programos studentai turi skirtingų lūkesčių, kaip būsimos studijos paveiks jų asmeninį gyvenimą ir būsimą profesinę veiklą. Studentai susi-

skirsto į keturias grupes, turinčias skirtingus lūkesčius. Nemaža dalis (37,5 proc.) studentų iš studijų tikisi įgyti profesinių įgūdžių ir nenori keistis patys. 10 proc. – priešingai, teikia mažai reikšmės žinioms ir nori, kad studijos padėtų suprasti save ir tobulėti. Kas penktas studentas nesirūpina, kokių taps profesionalu, ir siekia išspręsti

asmenines problemas. Trečdalis (32,5 proc.) studentų pabrėžia žmogaus kaip esminės vertybės svarbą ir siekia aiškiai atskirti asmeninį bei profesinį gyvenimą.

2. Q-sort metodika leidžia atskleisti subjektyvius lūkesčius dėl karjeros ir išskirti skirtingų lūkesčių turinčių respondentų grupes.

LITERATŪRA

Allgood E. Persons-in-relation and Q methodology // *Operant Subjectivity*. 1995, vol. 18 (1/2), p. 1–16.

Allgood E. Catching transitive thought through Q methodology: Implications for counseling education // *Scandinavian Journal of Educational Research*. 1999, vol. 43 (2), p. 209–225.

Allgood E., Kvalsund R. Learning and discovery for professional educators: Guides, counselors, teachers. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2005.

Allgood E., Kvalsund R. Personhood, professionalism and the helping relation. Trondheim: Tapir–Akademisk Forlag, 2003.

Allgood E., Kvalsund R., Lepeskiene V. Experiencing educational effects of an existential-humanistic counseling program: Comparing subjectivities through Q methodology in Norway and Lithuania // *Journal of Human Subjectivity*. 2008, vol. 6 (2), p. 5–25.

Brown S. R. Political subjectivity. New Haven, CT: Yale University Press, 1980.

Brown S. R. A primer on Q methodology // *Operant Subjectivity*. 1993, vol. 16 (3/4), p. 91–138.

Frankl V. Sielogyda. Gydytojo rūpestis – siela. Vilnius: Vaga, 2007.

George R. L., Cristiani T. S. Counseling: Theory and practice. 3rd ed. Engelwood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1990.

Johnson W. B., Campbell C. D. Character and fitness requirements for professional psychologists: Are there any? // *Professional Psychology, Research and Practice*. 2002, vol. 33, p. 46–53.

Jung C. G. Wounded healer of the soul. New York: Parabola Books, 2000.

Kernes J. L., Kinnier R. T. Meaning in psychologists' personal and professional lives // *Journal of Humanistic Psychology*. 2008, vol. 48, p. 196–220.

Kottler J. A. On being a therapist. San Francisco: Jossey-Bass, 2003.

Kvalsund R. A theory of the person. Trondheim: NTNU, 1998.

Landrum E. R., Davis S. F. The psychology major. Career options and strategies for success. 3rd ed.

Upper Saddle river, New Jersey. Pearson, Prentice Hall, 2007.

May R. The art of counseling. New York: Abingdon Press, 1967.

Mintz L. B., Jackson A. P., Neville H. A., Illfelder-Kaye J., Winterowd C. L., Loewy M. I. The need for a counseling psychology model Value Statement addressing diversity // *The Counseling Psychologist*. 2009, vol. 37, p. 644–675.

Optimal Standarts for Professional Training – 1990. Prieiga per internetą: <http://www.efpa.eu/professional-development/optimal-standarts-for-professional-training-in-psychology> [žiūrėta 2009 m. kovo 5 d.].

Pearson C. A. L., Catterjee S. R. Expectations and values of university students in transition: Evidence from an Australian classroom // *Journal of Management Education*. 2004, vol. 28, p. 427–446.

Rogers C. Client-centered therapy. Boston: Houghton Mifflin, 1951.

Rogers C. Freedom to learn. Ohio: Charles E. Merrill, 1969.

Scholck P. Version 2.11, adapted from mainframe program Q-method. Available as freeware at (2002). Computer Software // Prieiga per internetą: <http://www.lrz-muenchen.de/~scholck/qmethod/> [žiūrėta 2008 m. spalio 10 d.].

Skovholt T. M. The resilient practitioner. Boston: Allyn and Bacon, 2001.

Skovholt T. M., Jennings L. Master therapists: Exploring expertise in therapy and counseling. Boston: Pearson, 2004.

Stephenson W. The study of behavior. Chicago: The University of Chicago Press, 1953.

Дорошенко Т. В. Исследование эмпатического профиля личности будущих психологов // *Психологическая наука и образование*. 2007, № 2, с. 42–48.

Кожухарь Г. С., Петрова А. Н. Исследование профессионально важных качеств специалистов помогающих профессий // *Психологическая наука и образование*. 2006, № 3, с. 65–73.

BEGINNING OF A PSYCHOLOGIST'S PROFESSIONAL CARRIER: EXPECTATIONS REGARDING EDUCATION

Vitalija Lepeškienė, Laima Bulotaitė

S u m m a r y

The article deals with the issue of the expectations of the freshmen psychology students regarding the possible impact of the studies on their personal and professional life. Since students' subjective expectations were the issue of interest, the Q-methodology was used in the research. Forty-eight students (41 females and 7 males) sorted 48 statements answering the question: "How, in your opinion, your studies will affect your future personal and professional life?" The statements were formulated to create a representative sample of the ideas about the influence of the psychologist's profession on students' personality qualities, relationships, skills, values and life in general. The statements were meant to represent influences on four levels (intrapersonal, interpersonal [with a the closest people], professional and interpersonal [with wider social environment]) and three areas – knowledge, skills and values.

Forty-eight complete Q-sorts were factor analyzed using Q-method factor analysis program for Q methodology, version 2.11; 40 subjects (83%) defined four factors (groups of students) representing different expectations of the students. The views of the factors were briefly expressed as follows:

Group I (4 subjects, 10.0%): knowledge is not the

most important thing. I want to better understand myself and to grow;

Group II (15 subjects, 37.5%): there is no need for me to change. Most important is to acquire professional skills;

Group III (8 subjects, 20.0%): it doesn't matter what kind of a professional I shall become. Solving my own problems is what really matters;

Group IV (13 subjects, 32.5%): respect for a human being is the most important value. Work and personal life have nothing in common.

Thus, the research revealed different expectations of the students regarding the influence of the studies. A rather substantial percentage of freshmen students expect the studies to help clarify their motifs, resolve inner contradictions, help in the process of personal growth and change in desired direction. Some students have unrealistic expectations regarding the possibility to separate personal and professional life. In order to help the students meet their expectations, the program of training future psychologists must be reoriented so that the students not only could acquire knowledge and skills, but also expand their self-awareness.

Key words: psychologists' professional carrier, values, expectations, Q-sort method.

Įteikta 2009-10-04

Priedas

Rikiuoti pateikiami teiginiai

1. Studijuojant man svarbu įgyti konkrečių profesinių įgūdžių, padėsiančių tapti efektyviai dirbančiu profesionalu.
2. Profesinės žinios man svarbios ir todėl, kad leis man padėti artimiesiems įveikti jų problemas.
3. Norėčiau išmokti gerbti artimųjų vertybes, atsakyti noro jas koreguoti ar keisti.
4. Nemanau, kad studijos universitete gali paveikti mano savosios vertės supratimą.
5. Noriu universitete išsiugdyti profesinius įgūdžius, kad pradėjęs(-usi) dirbti žinočiau, ką ir kaip daryti, nejausčiau bejėgiškumo.
6. Manau, kad mano vertybės susiformavusios, tačiau man svarbu, kad tai, ką sužinau, sustiprintų mano esminius įsitikinimus.
7. Daugelyje šeimų pastebimas susvetimėjimas tarp tėvų ir vaikų. Norėčiau, kad įgyjami įgūdžiai padėtų man to išvengti savo šeimoje.
8. Noriu geriau pažinti žmogaus prigimtį, kad galėčiau efektyviai padėti būsimiems klientams.
9. Žmonių pažinimas suteikia galios juos kontroliuoti.

10. Kartais man atrodo, kad savęs nesuprantu. Tikiuosi, kad studijuojant įgyjamos žinios padės man išsiaiškinti kai kuriuos savo elgesio motyvus.
11. Manau, kad universitete įgyjami įgūdžiai padės man rasti geriausius elgesio būdus bendraujant su šeima ir artimaisiais.
12. Studijuodama(-s) norėčiau išmokti rūpintis savo vidiniu gyvenimu.
13. Žinau, kad psichologijos žinių linkę siekti tie, kuriems patiems reikalinga pagalba. Iš dalies tai tinka ir man.
14. Norėčiau, kad mokantis įgyti įgūdžiai padėtų man tapti geru komandos nariu.
15. Padėdama(-s) būsimiems klientams galėsiu ne tik išreikšti save, bet ir tarnauti didesniam tikslui, realizuoti esmines vertybes. Nors tai skambūs žodžiai, man jie prasmingi.
16. Tampant profesionalu man svarbu žinoti, kad užsitikrinsiu aprūpintą gyvenimą.
17. Man atrodo svarbu atskirti darbą ir profesinį gyvenimą, su artimaisiais būti savimi, o ne atlikti kažkokį vaidmenį. Tikiuosi, kad man pavyks profesinius įgūdžius taikyti tik darbe, o ne šeimoje.
18. Žmogus arba vertina santykius su artimaisiais, arba ne, ir jokie mokslai negali to pakeisti.
19. Profesinės žinios – svarbiausia, ko tikiuosi iš studijų.
20. Vargu ar profesiniai įgūdžiai gali padėti spręsti konfliktus su artimaisiais.
21. Profesiniai įgūdžiai gali atsirasti dirbant, o universitetas tik nurodo būdus, kaip jų įgyti.
22. Pagalbos profesionalas turi rinktis kitokias nei daugumos vertybes, ir studijos turi kreipti ta linkme.
23. Žinau, kad manyje gausu įvairių vidinių prieštaravimų. Norėčiau, kad įgyjamos žinios padėtų rasti vidinę darną.
24. Pagarba vieni kitų vertybėms labai svarbi mano santykiams su artimiausiais žmonėmis ir aš noriu ją išsaugoti.
25. Norėčiau įgyti įgūdžių dirbti su individualiais klientais ir grupėmis.
26. Pastebiu, kad žmonės dažnai nesusikalba, vieni kitų nesupranta. Viliuosi, kad profesinės žinios man padės susigaudyti sudėtingose santykių peripetijose.
27. Man svarbu ne tik panaudoti įgūdžius profesinėje veikloje, bet ir perteikti juos platesniam žmonių ratui. Tai padėtų žmonėms jausti didesnę pasitenkinimą bendravimu.
28. Tikiuosi, kad studijos praplės supratimą apie įvairių žmonių grupių vertybes.
29. Bendravimo įgūdžiai – svarbiausia, ko norėčiau įgyti studijuodama(-s).
30. Mokėjimas klausytis ir kiti profesiniai įgūdžiai gali padėti ne tik dirbant su klientais, bet ir bendraujant su platesnės aplinkos žmonėmis.
31. Tiesą sakant, aš nelabai sau patinku. Manau, studijuojant įgyjami įgūdžiai gali man padėti keistis norima linkme.
32. Aš sieju profesionalumą su tolerancija kitų žmonių vertybėms, net jei jos ryškiai skiriasi nuo manųjų.
33. Artimiausius žmones galime pažinti ir suprasti jų nuoširdžiai klausydamiesi, o ne tai-kydami tai, ką žinome, kaip profesionalai.
34. Labiausiai norėčiau įgauti įgūdžių, kurie man padėtų geriau kontroliuoti savo jausmus.
35. Man brangios tos vertybės, kurias turiu, ir nenorėčiau, kad šioje gyvenimo srityje kas nors keistųsi.
36. Neabejoju, kad tik save pažįstantis žmogus gali pažinti kitus ir jiems efektyviai padėti.
37. Man svarbu įsisąmoninti savo vertybes, susiformuoti aiškų santykį su jomis, ir viliuosi, kad studijos padės to siekti.
38. Naivu tikėtis, kad studijos padės geriau suprasti tuos, kuriuos labiausiai myliu.
39. Santykiai su žmonėmis priklauso nuo to, kiek mes vertiname kitus ir pagarbiai su jais elgiamės, tačiau to vargu ar galima išmokti studijuojant.
40. Man svarbu ne tik įgyti teorinių žinių, bet ir išmokti savidrausmės, savireguliacijos įgūdžių.

41. Tikiuosi, kad mokantis įgytos žinios padės man išsiaiškinti savo santykius su šeimos nariais.
  42. Aš nesu abejinga(s) tam, kas vyksta aplink, ir tikiuosi, kad studijuojant įgytas žinias pritaikysiu sprendžiant skaudžias visuomenės problemas.
  43. Tikiu, kad mano būsimos profesijos žinios padės ne tik užmegzti santykius su įvairiais žmonėmis, bet ir juos išlaikyti.
  44. Pagarba žmogui visada buvo viena iš esminių mano vertybių, ir niekas to nepakeis.
  45. Manau, kad pagalbos profesionalų santykiai su bendradarbiais ir kolegomis turiningesni, nei tų, kurie neturi jokių žinių apie bendravimą.
  46. Žinios – svarbiausias profesionalumo aspektas, todėl jų įgyti – esminis studijų tikslas.
  47. Žmogaus ir profesionalo vertybės – vienas ir tas pat, todėl nemanau, kad studijos kaip nors pakeistų mano vertybių supratimą.
  48. Kad ir kas vyktų mano profesiniame gyvenime, šeima man bus svarbiausia vertybė.
-